

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Yahudi Bir Ebeveyn Olmak Üzerine

Ezelden beri yaşamış en etkili kişi, ezelden beri yaşamış en etkili yüz kişiye dair gördüğüm listelerin hiçbirinde yer almamaktadır. Bu kişi hiçbir imparatorlukta hüküm sürmemiş, hiçbir orduya komuta etmemiş, savaş meydanında göz kamaştırıcı hiçbir kahramanlık eylemine imza atmamış, hiçbir mucize gerçekleştirmemiş, hiçbir peygamberlik iddiasında bulunmamış, büyük sayıda takipçi içeren hiçbir kalabalığa önderlik etmemiş ve kendi oğlundan başka hiçbir öğrencisi olmamıştır. Ama işte, günümüzde gezegenimizin yüzeyinde yaşayan milyarlarca insanın yarısından fazlası, kendisini onun mirasçılarından biri olarak tanımlamaktadır.

Bu kişinin adı, tabii ki, en büyük üç monoteist inanç, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam tarafından inancın kurucusu olarak kabul edilen Avraam'dır. Geleneksel hiçbir stereotipe uymamaktadır. Noah örneğinden farklı olarak neslinde benzersiz biri olarak tarif edilmemektedir. Moşe'nin örneğinden farklı olarak Tora bize onun çocukluğu hakkında hiçbir hikâye anlatmamaktadır. Avraam'ın hayatının ilk dönemi hakkında hiçbir şey bilmemekteyiz. Tanrı ona, bu haftaki *peraşan*'ın başında yaptığı şekilde, ülkesini, doğduğu yeri ve babasının evini terk etmesi için çağrıda bulunduğunda, onun diğer insanlardan neden bu şekilde ayrı tutulduğu hakkında hiçbir fikrimiz yoktur.

Ve yine de, Tanrı'nın, onun ismini Avram'dan Avraam'a çevirdiği zamanki sözlerinden daha zengin bir şekilde yerine getirilmiş başka hiçbir vaat olmamıştır:

“Çünkü seni çok sayıda ulusun babası yaptım” (Bereşit 17:5)

Günümüzde 56 İslami ulus, 80'i aşkın Hıristiyan ulus ve bir de Yahudi devleti vardır. Gerçekten de Avraam tüm bu ulusların babası olmuştur. Ama Avraam kimdi ve neydi? Neden bu örnek alınacak role seçilmişti?

Avraam hakkında üç ünlü portre vardır. İlki, çocukken öğrenmiş olduğumuz *Midraş*'tır. Avraam, babasının putlarıyla baş başa kaldığı zaman onları bir balyozla parçalar ve ardından balyozu en büyük putun elinde bırakır. Babası Terah gelir, yıkımı görür ve buna kimin yol açtığını sorar. Genç Avraam “Göremiyor musun?” der. “Balyoz en büyük putun elinde. O yapmış olmalı.” Terah “Ama put dediğin sadece ahşap ve taştan bir şeydir?!” diye cevap verir. Bunun üzerine Avraam “Öyleyse baba,” der, “nasıl olur da onlara taparsın?”¹

Bu, yerleşik uygulamalara karşı çıkan, putları kıran Avraam'dır; henüz genç yaşında, yarı-ilahlar ve şeytanlar, batıl inançlar ve büyü üzerine kurulu pagan, çoktanrılı dünyaya isyan etmiş olan adamdır.

¹ Midraş Bereşit Raba 38:13.

İkinci portre daha gizemlidir. Avraam, der *Midraş*, seyahat ettiği sırada bir sarayı ateşler içinde gören bir adama benzer.

“Bu sarayın sahihsiz olması mümkün mü?” diye merak eder bu adam. Sarayın sahibi ona bakar ve “Sarayın sahibi benim” der. Aynı şekilde atamız Avraam da “Dünyanın bir hükümdarı olmaması mümkün mü?” demiştir. Tanrı da ona bakmış ve “Hükümdar Benim; Evrenin Sahibi Benim” demiştir. (*Midraş Bereşit Raba 38:13*)

Bu sıra dışı bir metindir. Avraam doğanın düzenini, evrenin zarif tasarımını görmektedir. Burası bir sarayı andırmaktadır. Biri tarafından, biri için yapılmış olmalıdır. Ancak sarayda yangın vardır. Bu nasıl olabilir? Sarayın sahibinin yangını söndürüyor olması gerekmez mi? Bir sarayı boş ve savunmasız bırakamazsınız. Ama işte, sarayın sahibi bu adama, yani Tanrı, Avraam’a seslenmekte ve kendisinden, yangınla mücadele etmeye yardımcı olmasını istemektedir.

İnsan kalbinin yıkıcı içgüdüğü ile savaşmak için Tanrı’nın, sözün gelişi, bize ihtiyacı vardır. Bu kaynak bize, adaletsizliğe karşı savaşan Avraam’ı betimlemektedir: Avraam, doğal evrenin güzelliğinin, insana insan tarafından çektirilen acılarla bozulmasını gören adamdır.

Sonunda üçüncü bir imaj gelmektedir; bu kez kaynak Rabi Moşe ben Maymon’dur.

Sütten kesilmesinin ardından, henüz küçük bir çocukken, bu güçlü adam [Avraam], aklıyla araştırmaya başladı. Gündüz ve gece boyunca düşünüyor ve merak ediyordu: “Bu göksel küre [=sistem], nasıl oluyor da onu kontrol eden kimse olmadan dönmeye devam ediyor? Onun dönmesini kim sağlıyor? Zira onun kendi kendisini döndürmesi mümkün değil!” [Avraam’ın] hiçbir öğretmeni, kendisine herhangi bir şey öğretebilecek kimsesi yoktu. Kalde’nin Ur kentinde etrafı aptal putperestlerle çevriliydi. Babası ve annesi ve tüm nüfus putlara tapıyordu ve o da onlarla birlikte tapıyordu. Kalbi sürekli olarak araştırıyor ve anlamaya çalışıyordu. Ta ki hakikatin yolunu kavrayana, doğru düşünce hattını doğru anlayış kabiliyetiyle bulana ve göksel küreyi yöneten, her şeyi yaratmış olan ve var olan her şey içinde O’ndan başka Tanrı’nın olmadığı tek bir Tanrı olduğunu bilene kadar. (Rambam, İlhot Avodat Kohavim 1:3)

Bu kez karşımızda filozof Avraam vardır. Aristo’dan önce, Tanrı’nın varlığını kanıtlamak için metafizik argümanlar öne süren adamdır Avraam.

Avraam hakkında üç imaj; belki de Yahudi olmanın ne demek olduğuna dair üç versiyon. İlki, Yahudileri put kıranlar, çağın putlarına meydan okuyanlar olarak görmektedir. Yahudilikten kopma derecesinde uzaklaşmış seküler Yahudiler bile, en devrimci modern düşünürler arasında yerlerini almışlardır; en ünlüleri arasında Spinoza, Marx ve Freud sayılabilir. Thorstein Velben, “Yahudilerin entelektüel üstünlükleri” konusundaki bir yazısında, Yahudi’nin “entelektüel huzuru bozan biri... entelektüellerin sahihsiz topraklarında, yolun çok daha ilerisinde, ufkun ötesinde bir yerlerde dinlenecek başka bir yer arayan bir gezgin” olduğunu söylemiştir.

İkincisi, Yahudi kimliğini *tsedek umişpat* (adalet ve yargı), yani adil bir toplum taahhüdü yönünden görür. Albert Einstein “neredeyse fanatizm düzeyindeki bir adalet sevgisi”ni, “Yahudi geleneğinin, ona ait olduğum için yıldızlarıma teşekkür etmemi sağlayan niteliklerinden” biri olarak göstermişti.

Üçüncüsü bize, Aristo’nun öğrencileri olan Yunan düşünürler Theophrastus ve Clearchus’un, Yahudilerden bir filozoflar ulusu olarak bahsettiklerini hatırlatmaktadır.

Sonuç olarak bu görüşlerin hepsi doğrudur ve sağlam kaynaklara dayanmaktadır. Yalnızca tek bir ortak eksikleri vardır. Tora’da onlara yönelik doğrudan hiçbir ima yoktur. Yeşua, Avraam’ın babası Terah’tan bir putperest olarak bahsetmektedir (Yeşua 24:2), ama Bereşit’te bundan bahis yoktur.

Ateşler içindeki saray hikâyesi belki de Avraam'ın, Sedom ve ova şehirlerinin imhası hakkındaki karar nedeniyle Tanrı'ya sorduğu cüretkâr soruyu temel alıyor olabilir: "Tüm yeryüzünün Yargııcı adaleti yerine getirmeyecek mi?" Aristo kılığındaki Avraam kısmına gelince, bu da, Yunan filozofların (özellikle de Pisagor'un) hikmetlerini Yahudilerden öğrendikleri şeklindeki çok eski geleneksel bilgiye dayanmaktadır, ancak bu da Tora'nın hiçbir yerinde ima edilmemektedir.

Öyleyse Tora, Avraam hakkında ne söylemektedir? Cevap, beklenmedik ve çok dokunaklıdır. Avraam basitçe bir *baba olması için* seçilmiştir. Avram/Avraam ismindeki "Av" sözcüğü "baba" anlamına gelir. Tora'nın Avraam'ın seçilmesini açıkladığı tek pasuğunda şöyle denmektedir:

Çünkü onu, çocuklarına ve soyuna, adil ve doğru olanı yaparak *A-Şem*'in yolunu korumaları talimatını vereceği için seçtim ki bu sayede *A-Şem*, Avraam için söz verdiği her şeyin gerçekleşmesini sağlayacaktır" (Bereşit 18:19).

Avraam'ın hayatındaki büyük sahneler – bir çocuk için bekleyiş, Yişmael'in doğumu, Sara ve Agar arasındaki gerginlik, Yitshak'ın doğumu ve Yitshak'ın bağlanması – hepsi, Avraam'ın bir baba olarak rolü hakkındadır. (Önümüzdeki hafta, aklımızı zorlayan Yitshak'ın bağlanması konusunda yazacağım.)

Yahudilik, diğer herhangi bir inançta olduğundan çok, ebeveynliği, tüm görevlerin en üstünü olarak görür. Roş Aşana'nın ilk gününde – Yaratılış'ın yıldönümünde – iki anne, Sara ve Hanna ve oğullarının doğumları hakkındaki kısımları okuruz. Sanki "Her hayat bir evrendir" der gibi. Dolayısıyla, eğer evrenin yaratılışını anlamak istiyorsanız, bir çocuğun doğumunu düşünün.

İnancın kahramanı Avraam, basitçe, bir babadır. Stephen Hawking, *A Brief History of Time (Zamanın Kısa Tarihi)* adlı kitabında ünlü bir iddiada bulunmuştur: Eğer bir Birleşik Alan Kuramı'mız, bilimsel bir "her şeyin teorisi" olsaydı, "Tanrı'nın fikrini bilebilirdik". Ancak bizim inancımız bundan farklıdır. Tanrı'nın fikrini bilmek için teorik fiziğe ihtiyacımız yoktur. Basitçe, bir ebeveyn olmanın nasıl bir şey olduğunu bilmeye ihtiyacımız vardır. Tanrı'nın yaratıcılığını teşkil eden, dünyaya yeni bir yaşam getiren sevgiyi anlamaya en çok, doğum mucizesine odaklanarak yaklaşabiliriz.

Yossi Klein Halevi'nin, Erets Yisrael'deki Hıristiyanlar ve Müslümanlar hakkındaki *At the Entrance to the Garden of Eden (Eden Bahçesi'ninin Girişinde)* adlı kitabında büyüleyici bir bölüm vardır. Bir manastırı ziyaret ettiği sırada kendisine Maria Teresa adlı bir rahibe şöyle der:

"Hafta sonlarında burayı ziyaret eden aileleri seyrederim. Ebeveynlerin çocuklarına nasıl davrandıklarını, onlara sabırla konuşmalarını ve onları zeki sorular sormaya teşvik etmelerini izlerim. Bu tüm dünya için bir örnek. Bu halkın kuvveti, ebeveynlerin, çocuklarına olan sevgilerinden kaynaklanıyor. Sadece annelerin değil, aynı zamanda babaların da. Yahudi bir çocuğun iki annesi vardır."

Yahudilik, doğal olanı alır ve kutsal kılar; fiziksel olanı alır ve onu maneviyatla donatır; başka yerlerde normal sayılan bir şeyi alır ve onu bir mucize olarak görür. Darwin'in üreme dürtüsü olarak gördüğü, Richard Dawkins'in "bencil gen" diye adlandırdığı şey, Yahudiliğin gözünde, dram ve güzellikle dolu, yüksek dini sanattır. Babamız Avraam ve Annemiz Sara, bizim, Tanrı'nın armağanı ve en yüksek misyonumuz olan ebeveynliğin payidar rol modelleridir.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları:

1. Sizin gördüğünüz kadarıyla ebeveynliğin en zorlu ve en tatminkâr yönleri nelerdir?
2. Kendinizi Avraam'ın üç kimliğinden hangisiyle özdeşleştiriyorsunuz ve neden?

3. Size, Avram'dan Avraam'a ve Saray'dan Sara'ya olan dönüşümdeki gibi bir isimlendirme eylemi, bir bireyin kaderini veya hayattaki amacını nasıl şekillendirir veya yeniden tanımlayabilir?